

Увод

Удружење просветних радника „ЛОГОС“ из Пирота реализује пројекат « Европски пиротски » који је подржан у оквиру јавног конкурса Општине Пирот за финансирање пројеката Локалног плана акције за децу Пирота у 2012.год.

Циљ пројекта је подизање нивоа свести код деце основношколског узраста о културним и историјским вредностима нашег краја као и разбијање предрасуде да је живети у Пироту срамота.

Овим пројектом желимо да промовишемо: говор пиротског краја, културне, географске, историјске, археолошке и друге вредности.

Један од резултата пројекта је и ова брошура, „уџбеник“ друштвених наука Пирота и околине, као дидактичко средство које ћемо користити, како у настави, тако и као промотивни материјал.

Током трајања пројекта охрабрили смо ученике основних школа да започну (и наставе у наредним годинама) истраживање пиротског краја, проучавају особености дијалекта и помоћу стечених знања успешно савладају књижевни говор.

Језик живи док га људи користе

У савременом друштву тешко је опстати ако желите да будете другачији од осталих. Иако покушавамо да се одупремо утицају околине и наметнутих вредности, често не успевамо у томе.

На свету постоји око 7000 језика, али 96% постојећих језика говори само 4% светског становништва док 96% становништва говори само 4% постојећих језика. По броју говорника на првом месту није, како многи сматрају, енглески, већ мандарински кинески, на другом је шпански, а енглески заузима треће место. Мали језици све теже опстају и претпоставља се да ће до 2100. године нестати половина данашњих језика.

За очување језика или његов спас од изумирања није потребан само новац, већ и добра воља и љубав према свом матерњем језику или дијалекту, ма колико се он разликовао од књижевног стандардног и не

звучао модерно као амерички енглески. И баш тај говор Американца се много више разликује од британског енглеског него наш призренско–тимочки (а у оквиру њега и сам пиротски дијалекат) од стандардног српског. То што смо занемарили матерњу језичку културу довело нас је до тога да разумемо америчке филмове и без читања титлова, али нам треба превод за многе српске речи. Говорници са шумадијско војвођанског подручја су чак захтевали превод за домаћи филм „Зона Замфирова“ и чак се хвалили тиме како им је тај говор стран.

Матерњи језик је носилац традиције и вредности, а не само средство за споразумевање. Иако се више не користе и не производе ни црђе ни стовне ове ће речи постојати докле год их помињемо као нешто што су користили наши преци. Наш језик говори другима нешто о нама. Они који говоре истим језиком осећају да припадају истој групи. Нажалост, у Србији се говори чак шест угрожених језика и због тога се она налази у Атласу угрожених језика.

Језик је могуће оживети љубављу његових говорника. Хебрејски је почетком 19. века био мртав језик, а данас њиме говори шест милиона људи. Волимо свој језик користећи његове речи, а не позјамљенице које су смешне и неприродне. Што бисмо се стидели да носимо амрелу, једемо манцу, оратимо или да неког окамо? (Упоредити енглеско umbrella, француско mangape, италијанско ogatore и назив падежа за дозивање вокатив.)

Зато, учите стране језике, али негујте и волите свој матерњи.

Оливера Величковић Лилић,

дипл. филолог за српски језик и књижевност

Санскритски и пиротски језик

У оквиру истраживања које смо спровели са својим ученицима за публикацију “Европски пиротски”, често смо наилазили на појмове „етнографија“ и „етнологија“. Етнографија у класичној подели означава процес сакупљања података, као и њихово исписивање. Етнологија (од речи: ἔθνος = народ + γράφειν = писати) је наука која описује и проучава материјалну, друштвену и духовну културу (живот, обичаје, веровања и др.) једног народа, а ми, Пироћанци, сматрамо да су језик, култура, обичаји, музика оно што можемо да поделимо са европском породицом народа (ЕУ).

Највише материјала за публикацију пронашли смо у Завичајном одељењу библиотеке у Пироту, као и од старијих Пироћанаца, који су нас подсетили на веома старе речи, које се користе у пиротском говору, а неке од њих су арапског, латинског или француског порекла. Најстарије речи које ми, Пироћанци, користимо и данас воде порекло од веома старог санскритског језика.

Sanskrit (сам „заједно” и **крга** „направљен”, што значи „састављени језик”) је језик којим је написана најранија индијска литература, има значајну улогу у хиндуизму и класични је језик брамана. Вероватно је настао око 1700. године п.н.е., најстарији је индоаријски језик и из њега су се развили модерни језици хинду, урду, бенгали....

У овој публикацији престављамо део речи које су сличне са пиротским језиком. Осим класичног санскрита постоји и тзв. ведски санскрит на којем су написане четири свете хиндуске веде.

Ми, Пироћанци смо поносни на „опанак“, а ова реч води порекло од „UPANAH”.

Ak, akati – (у пиротском језику се каже: акати се, кретати се вијугаво).

agni – dža – рођен из огња, (у пиротском: Агна, име моје бабе).

añučina – унук, унука

Añč, añčati – кривити, искривити, нагнути, коврџати, лутати, тумарати, скренути с пута...

Apatrapā – плашљивост, стидљивост, сметеност (у пиротском: трапав) и апа-драпа кад је неко неуредан, није елегантан

āp, āpnoti – дохватити, досегнути, ухватити (у пиротском: Апе ли кучето? Да ли уједа пас ?)

Aramgam, aramgamati (den) – помагати, испомагати (у пиротском: аргаће–лица која помажу у пољу)

artha – njūna – сиромашан (у пиротском: њуњав, или њоњав, неспособан да се снађе)

Arhat – заслужан, титулисан, уважаван, онај коме се треба обраћати са «arhan», хваљен, слављен (у пиротском: аран – честит),

Piñdž, pinkte – украсити, улепшати (у пиротском: пицнути се)

Ābhā, ābhāti – сијати, исијавати, блистати (у пиротском: убав – леп),

Ambaṣṭhah – народ спомињан у Махабхарати (у пиротском: башта – отац),

Ārch, ārcčhati – пасти у невољу, несрећу, претрпети штету, штетовати (у пиротском: арчити – трошити),

Ālāpah – обраћање, говорење, разговор и

Ālāpanam – говорење некеме, разговарање с неким (у пиротском: алапача – током времена добило и негативну конотацију жена која много прича, брбљивица),

Āsedhah – затвор (у пиротском: Апса – апсана, затвор),

Belćim (Арапски, персијски) – (у пиротском: можда, ваљда),

Itjā; ita – ходање, идење ; отишао (у пиротском: ит – користи се у љутњи као: иди склони се),

idžjah – учитељ, божанство .., **idžjā** – жртва, понуда боговима или прецима .. Речи потичу од корена глагола: jađž, jađžati – обожавати хвалити, поштовати, посветити, понудити, жртвовати (у Пироту: део куће у којој је огњиште називао се: ижа – место где гори огањ. ..)

in, inoti – превладати, вршити притисак, терати, улили снагу појачати, оснажити, охрабрити, применити силу... (у пиротском: инатити се),

ira – kšira (sl) – оно чије млеко или сок освежава и радује (ракија)

uktih – викати (у пиротском: окати),

Udždžh, udždžhad – (од глагола hā, džahāti – отићи) – напустити, оставити, одустати, одаслати, испразнити (у пиротском: ждивнути – побећи),

Urvātam – особа са светом узицом. Павит је пузавица велике дужине која расте у шуми и пуза се уз високо дрвеће. У РВК назива се белом лозом, јер цвета белим цветовима.

Upānat (f, основа: **upānah**, од префикса: **upa** и глагола: **nah, nahjati** – причврстити, везати, обмотати, обући, обути) – **опанак**.

Rtam, налази се у Рг веди, са значењем: ред, истина, универзални закон. (у пиротском крају чобани терају овце са: р,р,р,р – одређујући ритам и правац кретања).

Rč – реч

Rdžra (од глагола: rañdž, gadžati – бити обојен, црвенети се) – црвен (у пиротском: рицав – има црвенкасту косу, тен и рцав – рђав),

kamsakah – било која посуда начињена од метала.(кашика)

Kširam – млеко, сок од биља (шира)

Kšur, kšurati – стругати, гребати, копати, рити (шурити).

Речи и топоними у пиротском крају старе око 2000 година

Арбиње је строги природни резерват «Смрче» (Арбиње), издвојен због најочуванијих и најлепших смрчевих шума на Старој планини и у Србији. И за овако удаљено подручје ми, Пироћанци, смо сачували латинске корене, јер је Arbor (латински) – дрво, стабло, Arbustus (латински) – засађен дрвећем,

Костур, село код Пирота, по грчком називу за «добра» (грч. κάστωρας – касторас) или по грчком називу за «замак» (грч. κάστρο – кастро);

или по словенској речи «костур» (други назив: «скелет»).

Trovare (италијански)– проналасити (глагол), наићи, налазити, пронаћи, наћи, открити (у пиротском се каже: немој да се „истровиш“ – изгубиш),

Oratio (латински) – говор, језик, речитост. У пиротском језику се за неког ко је нешто причао каже: „ Он је оратио “, или краћа верзија: „оратил је...“

Orator (латински) – говорник, посланик... **Oratorie** – беседнички, говорнички.

Palavra (женски род) – Особа која много говори (у пиротском: палавра)

Mangia (италијански) – хранити се , у пиротском: манџа, у говору се користи и као облик за храну, „ајде да манџимо“, за врсту чорбастог. јела

Драган Николић, дипл. географ

Немачке речи у српском/пиротском језику

Неки топоними по Немачкој и Аустрији су словенског порекла, као: Берлин (← *брљин, 'блато, кал, глиб'), Грац (← градец, 'утврђење') итд. Рошток ← растока ('рачвање текуће воде'), Дрезден ← *дресдјане ('онај који живи у шуми'), Кемниц ← каменца. Многи топоними са додатком -itz, -nitz, -litz, -vitz, -ig су, у ствари, од -ница, -ица, -ец (старије), -к, како се често завршавају наши топоними.

Очекујем да наука да боље објашњење.

Германизам	Изворна реч	Значење
анласер (м)	der Anlasser (м)	покретач мотора, електропокретач
ауспух (м)	der Auspuff (м)	издувна цев, издувник
блуза (ж)	die Bluse	блуза
бина (ж)	die Bühne	позорница
бутер (м)	die Butter (ж)	маслац, путер
вешмашина (ж)	die Waschmaschine (ж)	машина за прање рубља
виклер (м)	Wickeln ()	увијач за косу, папилотна (види виклер)
виршла (ж)	das Würstchen (с)	хреновка, врста кобасице за кување
гастарбајтер (м)	der Gastarbeiter (м)	гостујући радник, радник у иностранству, инострани радник
гилиптер (м)	der Geliebter (м)	У немачком „вољена особа, љубавник/–ца“, у српском има више, увек негативних контекста као: неотесан, безобразан у зрелим годинама.
гланц	der Glanz (м)	нов
грунд, грунт (м)	der Grund (м)	земља која припада једном власнику, земљишни посед
есцајг (м)	Esszeug (само у Аустрији)	прибор за ручавање
зихернадла (ж)	zihernadla / zihERICA (Sicherheitsnadel)	прибадача
келнер (м)	der Kellner	конобар
кифла (ж)	Kipferl	врста пецива у облику полумесеца, рог, рошчић
кекс (м)	der/das Keks (м, с)	врста посланице
кнап	knapp	одговарајућ, таман
кнедла (ж)	der Knödel (м)	ваљушак, врста теста

кугла (ж)	die Kugel (ж)	лопта
куплунг (ж)	Kupplung (ж)	квачило
куфераши (мн)	Kofferbesitzer (мн)	странци, дошљаци, придошлице
куфер, кофер (м)	der Koffer (м)	путна торба
курцшлус (м)	der Kurzschluss (м)	кратки (струјни) спој
луфт (м)	die Luft (ж)	ваздух
молер (м)	der Maler (м)	сликар занатлија, сликар уметник
плац (м)	der Platz (м)	комад земље
раткапа (ж)	die Radkappe	поклопац точка
руксак (м)	der Rucksack (м)	ранац, телећак
ролшуге (мн)	Rollschuhe (мн)	котураљке
фарба (ж)	die Farbe (ж)	боја за бојење, бојадисање
федер (м)	der Feder (М)	опруга
флаша (ж)	die Flasche (ж)	боца
флека (ж)	der Fleck (м)	мрља
Фен (уређај) (м)	der Föhn (м)	уређај за сушење косе, сушило за косу
Фолксдојчери (мн)	Volksdeutsche (мн)	Фолксдојчери
фрајла (ж)	das Fräulein (с)	млада жена
фрајер (м)	der Freier (м)	даса, мангуп, у немачком онај који иде код проститутки
фруштук (м)	das Frühstück (с)	доручак, ужина
хаварија (ж)	die Havarie (ж)	квар
хаубица (ж)	die Haubitze (ж)	врста артиљеријског оружја
хаузмајстор (м)	der Hausmeister (м)	настојник куће
хауптман (м)	der Hauptmman (м)	капетан
хаустор (м)	die Haustür (ж)	стубиште, улаз у зграду

херц (м)	das Hertz (с)	срце
хохштаплер (м)	Hochstapler (с)	преварант
цанг(л)е (м)	die Zange	клевшта
цигла (ж)	der Ziegel (м)	грађевинска опека
цуг (м)	der Zug (м)	воз, гутљај, промаја
цајтнот (м)	Zeitnot	мањак времена, временски шкрипац
Швабе	Schwaben (мн)	назив за Немце, а у Немачкој је то регија (Швабија) по којој се зове локално становништво
шверц (м)	die Schwärzung (ж) Schwärze	кријумчарење, црна берза. У немачком означава нешто црно, мутно, нечитко. Дакле, мутна радња. У Немачкој постоји и село Шверц које је у саставу града Лангсберга и има 541 становника...
шихта (ж)	die Schicht (ж)	смена, време рада
шлаг (м)	der Schlag (м)	улупан снег (у кулинарству)
шлагер (м)	der Schlager (м)	оно што је баш сад у моди, опште омиљена песма за игру
шлајер (м)	der Schleier (м)	вео, копрена
шлепер (м)	der Schlepper (м)	камион са приколицом, тегљач
шљака (ж)	die Schlacke (ж)	згура, грађевински материјал
шминка (ж)	die Schminke (ж)	козметика, шминка, мејк ап
шнајдер (м)	der Schneider (м)	кројач
шнала (ж)	die Schnalle (ж)	укосница
шницла (ж)	der Schnitzel (м)	одрезак
шнита (ж)	der Schnitt (м)	кришка
шпајз (м)	der Speis (м)	остава
шпаркаса (ж)	die Sparkasse (ж)	штедна касица

шпарати	sparen	штедјети
шпек (м)	der Speck (м)	сланина
шпенадла (ж)	die Stecknadel (ж)	чиода, прибадача
шпиц (м), шпица (ж)	die Spitze (ж)	врх
шпорет (м)	der Sparherd (м)	штедњак
шприц (м), шприца (ж)	die Spritze (ж)	бризгалица
шприцер и гемишт	spritzen	Убризгавати. За разлику од шприцера (којер Немци уопште не зову тако), гемишт се прави са обичном киселом водом. „То је фрталъ киселе воде разблажен белим вином“.
шрафцигер (м)	der Schraubenzieher (м)	одвртач, одвијач, ручни алат који служи за одвијање и завијање
штангла (ж)	die Stange (ж)	шипка
штекер (м)	der Stecker (м)	утикач
штикла (ж)	der Stück, der Fersenstück (м)	потпетица, женска обућа са високом петом (види потпетица)
штимунг (м)	die Stimmung (ж)	угођај; подешавање
штрајк (м)	der Streik (м)	обустава рада
штребер	Streber	У сленгу младих: „онај који много учи, штребер...“
штрик (м)	der Strick (м)	конопац за сушење рубља
штрикати	stricken	вести, плести
штрудла (ж)	der Strudel (м)	савијача, врста послатице или колача
шуцкори (мн)	Schutzkorps (мн)	заштитни војни одреди (види шуцкори)
шустер (м)	der Schuster (м)	обућар

Француске речи (галицизми) у српском/пиротском језику

галицизам	изворна реч	значење
абажур	abat-jour	сенило, шешир на лампи
абонент ()	abonner	претплатник
баналан	banale	обичан, свакодневни
вирман	virement	исплата која се врши без готовине
група	groupe	скупина
дежа ви	le déjà-vu	већ виђено
деранжирати	déranger	узнемиравати
жалузине (мн)	Jalousie	прозорски капци
жандар, жандарм (м)	d'armes, Gendarm	чувар јавног реда, полицајац, пандур
жанр (м)	Genre	жанр, врста
жаргон (м)	Jargon	стручни вокабулар
жур (м), журка (ж), жураја	Jour	седељка, забава
журнал (м)	Journal ()	дневник (види журнал)
кабина (ж)	cabine (ж)	мала соба на броду, собица за телефон
кавалер (м)	cavalier (м)	човек услужан и издашан (нарочито у новцу), отмен човек
кадет (м)	cadet (м)	ученик, питомац војне академије, официрски приправник
кирета	curette	гребалица, нарочита кашика на дугачкој дршци за чишћење материце
киретажа	curettage	чишћење материце помоћу кирете
крупље	croupier	заступник оног што држи банку, меша карте у коцкарницама, делилац

легитимитет ()	légitimité ()	законитост, основаност по праву
ликер (м)	liquier ()	фина ракија са додатком шећера, биљног екстракта, воћних есенција итд
масажа	massage	трљање тела
масакр	massacre	покољ, крвопролиће, убијање, масакрирање
револуционар	révolutionnaire	превратник, учесник у револуцији
руж	rouge	црвен, румен, кармин, руж за усне
шансона (ж)	Chanson ()	песма, романса
шмизла (ж)	Chemisette (ж)	жена која воли да се пренемаже, пренемагалица

Примери речи преузетих из грчког језика: хиљада, друм, гипс, икона, арханђео, анђео, манастир, хор, хлор, филолог, географија, библиотека, епископ; и многе друге које имају везе са црквом.

Примери речи преузете из чешког језика (називају се још и чехизмима): часопис, повод, улога, спис, читанка, становништво, робот, пиштољ, копачка, позор, склек, плин;

Примери речи преузете из руског језика: бојеви (метак), запета, услед, брак, чудовиште, двојник, учтивост, личност, награда, стројеви (корак), стајанка (авиона на аеродрому);

Примери речи преузете из мађарског језика: соба, ашов, варош, вашар, лопов, ципеле, салаш, чардаш, чопор, мачка, пунђа, сабља, чизма, бунда, кочија, гулаш;

Литература:

- 1) „Необјављени радови из етнографије“ – Драган Николић, дипл. географ
- 2) Википедија

Пиротски говор

Пиротски говор припада тимочко–лужничкој говорној зони. Она, заједно са осталим зонама југоисточне Србије, чини саставни део призренско–тимочких говора. То су најархајичнији говори штокавског дијалекта српског подручја.

Основне особине пиротског говора по којима се он разликује од стандардног језика могу се сврстати у две групе:

I) Чување архаизма које је стандардни језик током развоја изгубио ,а што доказује припадност овог говора штокавском дијалекту српског језика.

II) Низ новостечених одлика, иновација, којих нема у српском језику, које је овај говор развио у процесу свог развоја независно од осталих штокавских говора или под утицајем других, суседних језика.

Говорне прилике на територији општине Пирот проучавали су Т. Теодоров, Олаф Брех, Александар Белић. Сви они које интересује пиротски говор, могу се детаљније упознати са многим особеностима овог, итекако занимљивог говора, ишчитавајући литературу Драгољуба Златковића као и користећи речнике пиротског говора Новице Живковића и Томислава Г. Панajотовића.

Алексић Теодора

Говор пиротског краја

Говори југоисточне Србије сматрају се релативно добро проученим с обзиром на друге српске говоре, и научни интерес за њих траје више од једног века. Библиографија радова, од монографија и речника до успутних бележака износи више од 600 јединица. Заступљени су у Општесловенском као и Опште карпатском дијалектолошком атласу, а што се тиче Атласа српског језика спадају у говоре са највећим процентом обрађених пунктова.

Пирот, иако има врло интересантан говор, и то вишеструко интересантан и за језичаре , али можда и више за етнологе, историчаре, географе, још нема монографију о говору своје чаршије. Имао је среће да се сачувају неки писани споменици из његове прошлости, не тако далеке, али због тога не мање драгоцени, који дају могућност и за језичка проучавања. Издавају се три.

Један је нама датумски најближи, најскромнији, и можда зато филолошки најмање проучен. То је Тефтер Малог Ристе из 1854. године. Други

је Тефтер Нишавске митропологије (1834–1872). Најинтересантнији и филолошки најважнији је спис Слова изабрана Кирила Живковића, игумана Темског манастира из 1764. године.

У вокалном систему пиротског говора сачуван је полуглас, вокално р и вокално л (жлт). Прасловенски глас јат замењен је вокалом е у свим позицијама (неје). Промена вокала је честа појава. У пиротском говору имамо промене: а у е или о (гребуља, одовде), е у а или и (зајтин, шићер), у а или е (шамшир, мерише), о у а или у (матика, доктур), у у е или о (омесим). Покретни вокали јављају се на крају речи најчешће код заменица (теб–тебе), код прилога (овак–овака) и предлога (над–нади). Сугласник х није у употреби (леб). Уместо њега јављају се галсови: в (кожув), ј (дреја) и к (плек). Сугласник ф замењен је сугласником в (влаша). У говору Пирота у употреби је сугласник с (дз), с тим да може бити замењен сугласником з (свери се). Сонант л на крају речи или слога остао је неизмењен, тј. није прешао у о (сол).

Јотовање није захватило пиротски говор: платен, косен, упален. Група сугласника јд остаје нејотована (дојдем). Међутим, има и речи у којима је јотовање извршено (зеље).

Палатализовање сугласника к, г, када дођу у додир са вокалима е и и, и палаталима ј,љ,њ, је уобичајена појава. Оно се врши: када к стоји испред е и и прелазећи у ћ (руће), када г стоји испред е и и оно прелази у ђ (ноће). Сугласници ћ и ђ замењују се гласовима ч и џ (ноч, веџа). Премештање гласова или речи присутно је у овом говору (забовари–заборави). Заменица – ат, –та, –то, –ти, –те, –та, употребљена на крају речи и стопљена с њом добија функцију постпозитивног члана. Њоме се, осим рода и броја, изражава и одређеност појма о коме се говори: човекат, жената, детето, човецити, женете, децата.

Изражавање у пиротском говору је упрошћено. Постоје само два падежа–номинатив и акузатив уз вокатив. Карактеристике изражавања овог говора су и: наставци –е или –је за множину неких именица мушког рода: жетваре, волове, судове, наставак –је за множину именица мушког рода са завршетком на –ин који се претходно одбије: граџанин–граџање, наставак –е у вокативу једине код неких властитих или заједничких именица: комшика–комшиће. Личне заменице имају дуже и краће облике.

Падежни облици образују се од акузатива и предлога. Особености у промени личних заменица јављају се: у дативу заменице она имамо три енклитичка облик: њу, вој, ву; у акузативу исте заменице јавља се локална

енклитика ђу. Присвојне заменице имају облик: њојан, њојна, њојно, њојни, њојне, њојна. Показне заменице имају облике: овија, тија, онија, оваја, таја, онаја, овава, това, онова. У пиротском говору јавља се и удвојеност краћег и дужег облика личних заменица: мене ми, тебе ти, њему му, мен ме, тебе те. Компарација придева врши се префиксима по– за компаратив и нај– за суперлатив: убав, поубав, најубав. Прилози имају локалне облике: белисвет (много), дваш (два), кночи (вечерас), њекња (ономад). Речца па има значење опет, не ли има значење зар не. Предлози су у живој употреби јер се њима изражавају падежне форме. Има доста локалних облика: врз, сьс, през, кьмто. Глаголских облика има мање него у стандардном језику.

У пиротском говору нема инфинитива, футура II и глаголског прилога прошлог. Инфинитив се изражава предлогом да и презентским облицима да + презент: Поче да вика. Осим презентских облика могу, очу могу се чути и облици мож и оч, а јавља се и негација неч. Постоје локални облици императива: би–бите, пи–пите, ши–шите. Код глагола који се у трећем лицу множине завршавају на е друго лице множине императива гради се наставком –ете: бранете. Сачувано је и неколико старих императивних облика: јеџ–јеџте, виџ–виџте. Аорист је у широкој употреби. Од књижевних облика се разликује што на крају првог лица једнине нема сугласник –х, а у првом лицу множине уместо наставка –смо имају –мо (седо–седомо). Помоћни глагол има облик би за сва лица једнине и множине. Футур се гради по моделу че + презент (че дојдем). Код радног глаголског придева крајње л у мушком роду једнине не прелази у о: копал. Са непромењеним л у о радни глаголски придев се употребљава и у перфекту (видел сам), као и у потенцијалу где помоћни глагол у облику би остаје у свим лицима једнине и множине (ја би видел). Глаголски прилог прошли не постоји, а глаголски прилог садашњи се гради наставком –јечи: одејечи.

Тијана Јовановић

Особине Пироћанки

Државе и градови се разликују по изгледу, грађевинама које их одликују и по становништву. Становници једног града се разликују од других по менталитету, изгледу, способностима и још много чему другом.

Пирот је познат по Градићу, качкаваљу, и пиротском ћилиму. Становници Пирота познати су и као, што би се код нас рекло, циције и шкр-

тице кад је у питању новац. «Пироћанке» је и други назив за гумене опанке, па се понекад могу помешати жене Пирота са гуменим опанцима. Али шалу на страну Пироћанке су штедљиве, лепе, паметне, вредне, поштене...

О њима се говори и у песмама . Често име девојака из Пирота било је Ката.

У једној песми се каже да Пироћанке имају струк ко вилдан, да су у лицу као жар, да су лепе као грожђе и као перуника, црвене су као ђул и као јабука, имају дугу црну косу, зубе као манисте, уста као парице. Али кажу да имају и снагу. И да су оне баш „скројене" како треба и да би ти могле очи отпасти од гледања.

Још кажу за њих да су здраве, да ходају као виле. Ако би се Пироћанке мериле са златом чак би и њега надмашиле. Кажу да имају златне руке и да све знају да ураде. Нису пробирљиве, мирне су као бубице, глас им се не чује. А момци се отимају за њих. И кажу, да ко их узме у кућу оне ће га осрећити. Знају шта је ред и поштење и увек су ту када треба помоћи. Поштују старије, а млађе од себе уче свим врлинама којима су њих учили и које оне сада имају. Једна песма у којој се млада Пироћанка жали својој мајци како јој је тешко у дому мужа гласи овако:

Нашето камење, златно камење.
Млада се невеста оди врата учи:
Секо, Сестрице, Убавице, Катице,
Писарће, Дунавће, Грлице,
Браце, Брале, Убавенко.
Да угодим на свекра и свекрву,
На злву, девера, јетрву, целу нову роду.
И што је слушка ја да услушам.
И колко гледам да згодим, па грешим,
И па не буде све добро.

Тужице мајћо,
Неје се родил кој би згодил.
Ако добро не омесим и не уготвим
Свекрва че ми жар на главу врља.
Злва се љути
ако њој не давам моју премену да се премењује.
Свекар, ако му нође не мијем,
деверје, ако њим не настовујем
На кога све треба да принесем,

не стигнем ни да једем
 Ново сито на клин виси
 Трај душо, трпи кожо
 Тужице мајћо, у среду
 С црн повој си ме мајчице повила.

Мој Топли Доле, мој Цариграде,
 Мој Ковани Доле, моји шипци гнили, моје трнинће блађе
 Куса Врана, моја љута рано, моји шипци, разнозрелци, моје крушће
 длгодршће
 Мојето село, најубаво село, нашето камење, златно камење
 Тумба, лумба за три дни, црно леле за сви дни
 Мајћо, мајчице, несам те видела целу недељу
 Домће ли, домће негде ми те нема.

Ивана Делчев

Народне љубавне песме пиротскога краја

Прошлост Пирота и околине, недовољно позната, особито она до XV века, не даје нам сигурне податке о постојању и неговању народне поезије. И време од XVI до XIX века врло је оскудно у погледу пружања позданих вести о њој.

До XIX века имамо свега неколико података који директно говоре о постојању народне поезије на територији Пирота и околине, везаних углавном за предео данашње Беле Паланке. Већина путописаца XVI века помиње живописну ношњу младића и девојака овога краја и даје описе весела, девојачког певања у колу и слично.

Из XVII века познат нам је свега један документ који као да наговештава могућност живог увесељавања и певања.

У XIX веку до ослобођења Пирота од Турака 1877. имамо свега неколико података о постојању народних песама. Милош Милисављевић, пензионисани казначеј округа подринског, донео је у својој књизи Песме народне (Београд, 1869) између осталих и текстове неколико народних песама, за које наводи да су се у његовој младости певале и у пиротској нахији: Ој леле, Стара планино, Играло ј' оро, Тодоро!, Убава, добра девојћо.

Значајна су за наша проучавања и имена пиротских музиканата, Цоле и Кире гајдара, последњег са Стамобл капије, и Готе тупанције, из шездесетих година прошлог века, чије помене међу хиљаду измена грађана налазимо у драгоценом рукописном Тефтеру црквене општине у Пироту (1834–1872).

После ослобођења Пирота 1877. налазимо знатно више доказа о постојању народне поезије. Тада ће се појавити и прве збирке народних песама. А народна песма живела је у народу у најтежим данима турког ропства. Као да се носила у трговачким торбама и продавала о чувеним пиротским вашарима.

За свога боравка 1879. у пиротском округу млади руски научник Владимир Кочановски уочио је да, као и код Руса, тако и у овом крају над умрлим жене плачу, обично рођакиње умрлих. Према запажањима генералштабног капетана Ст. Грујића 1880. народ Горњег Висока под Старом планином засићен је традицијама из српске прошлости: у њега има и гусала, уз које се често пева чак и Краљевић Марко.

По ослобођењу 1877. многи су чиновници, долазећи драговољно или „по потреби службе“ из разних крајева Србије у забачена места пиротског округа, подстакнути родољубљем и просветитељском мисијом, носили са собом књиге српских народних песама, доносили или на лицу места правили гусле и певањем уз њих будили понестали дух српске славе и јунаштва. Кроз школу и друштвени живот села они су својим певањем и гуслењем стварали преко својих ученика, истина краткотрајне, али бројне школе гуслара певача на територији Пиротског округа како је то показао у својим истраживањима Митар С. Влаховић. Мада то певање, унесено са стране, не представља главни ток народне поезије Пирота и околине, оно је оставило извесног трага свог постојања до наших дана. Међу првим учитељима који су по ослобођењу од Турака певали уз гусле био је дојкиначки учитељ Алекса Ристић (1881–1884), некадашњи учитељ из Беле Паланке. Његовим путем пошли су и многи дојкиначки ђаци, а касније и сами учитељи.

Извесне податке о народној поезији у Пироту осамдесетих година прошлог века налазимо и у пет писама, у ствари дописа које је 1881. године послао сомборском Школском листу учитљ пиротске основне школе Гавра Ј. Пешић. У низу интересантних запажања о материјалној и културној заосталости града, нарочито у погледу примитивног народног живота, он је забележио како је, шетајући се кроз град у потрази за народним обичајима, зашао у једну уличицу и у њој застао да гледа децу где играју. Пријатно се изненадио када је препознао у њима ученице основне школе како у колу играју и певају.

Под снажним утицајем скупљачког рада Вука Караџића појавио се седамдесетих година прошлога века изван број одушевљених записивача и на територији Пиротског округа. До данас, колико нам је познато, они су нам оставили у наслеђе близу 30 збирки са преко 2.000 народних песама.

ОЈ ДЕВОЈЉО

Ој, девојћо, зелен–пелен,
много си ми јад задала:
коња водим – пешћи одим,
чижме носим – а бос одим,
лебац носим – а гладан сам,
воду газим – а жедан сам.

ОЈ ДЕВОЈЧЕ

„Ој, девојче, Миријанче,
кој ти купи тој вистанче?“
„Купи ми га оној момче,
што но јаши врано конче!“

ЛЕЛЕ, БРАЛЕ

„Лале, брале, лале, брале,
боли ли те глава?“
„Сестро Љиљо, сестро Љиљо,
не боли ме глава,
већ ме боли, већ ме боли,
срце за девојку!“
„Лале брале, лале брале,
за коју девојку?“
„Сестро Љиљо, сестро љиљо,
за попову Стану!“

ОЈ ДЕВОЈКО, ЦРНО ОКО

Ој девојко, црно, око.
На кога си погледала,
свакоме си болес’ дала,
коме два дни, коме три дни,
а Јовану три године,
три године, три грознице;
а Ивану шес’ године,
шес’ године, шес’ грознице;
а Стојану девет годин,
девет годин, девет бола.
Сви болеше, преболеше,
само Стојан не преболе.

ЗАМРКЛА БЕЛА ДРАГАНА

Замркла бела Драгана
у њојне нове градине.
Овчаг љу ока од дела:
„Јела код мене, Драгано,
код мен’ је слатка вечера,
код мен’ је мека постеља!“

Од песама различитог садржаја, разних облика и дружина, дате су само краће песме љубавног карактера, које су, иначе, најлепше и најборжније.

Катарина Голубовић

О неким пиротским речима

У овом речнику определила сам се за мање познате речи:

А

абр – порука, вест, глас
аздисал – све му потаман, има свега у изобиљу
алав – прождрљив, незасит
алтав – фаличан, неспретан
арлија – срећно, нек је са срећом
асли – исти као, баш као

В

ванул – ухватио
варди – чува, брани
велија – кришка качкаваља
врви – ниже једно на друго
врвина – стаза, путања
врца – канап
вурњак – велики хлеб печен у сеоској зиданој пећи (вурњи)

Д

давија – свађа
делбедерин – нерадник
дрвник – место где се секу дрва за огрев
дреја – одећа
дрљив – неумивен, сањив
дрнка – лупа у нешто и прави буку
дувар – зид

Е

ејтам – ево тамо
ели – зар не, јел тако
ешто – зашто, због чега, који је разлог

Б

бађим – кобајаги, као да, тобож
балдисал - преморен, изгубио дах
бамбадава – сасвим бесплатно
башка – одвојено, свако за себе
бездетка – неродкиња
беља – невоља, незгода
брзга - жури
бркни – завуци руку
бзди – смрди, заудару
бљезга – лупета, прича свашта

Г

грбина – леђа
галати – грди, критикује
гасарче - врста лампе израђена од плеха
гмичка – газу мокром обућом

Ђ

ђине - слави, нестаје
ђипи – одскочи, скочи
ђобек - остатак од масе качкаваља која се ставља у калуп

Ж

жвањћа - прича свашта, говори којешта
жељује – жуди за нечим
жљеби – смеје се

З

забавил – закаснио се
закркује – налази мане
залулав – ћакнут
заљопа – упрља га блатом
замита – храмље, вуче једну ногу
запулавел – није порастао
зјаји – неради ништа

Ј

јадује – криво му
јутре – сутра
јендрца – криви, храмље, ћопа
јешан – доброг апетита, много
 може да поједе

Л

левтеран – лаган, неозбиљан,
 ваздушаст
лелејћа – љуљашка
литну – полете, одлете, одјури
лендзи – смеје се подругљиво
лозје – виноград
лупенка – оно што остане после
 љуштења

М

мађила – уздигнути део
 површине земље
мазно – нежно, пажљиво, глатко
манџија – онај ко налази мане
мејур – надувани балон
мрчкав – полумрачан, не види се
 најбоље
мутав – глувонем

Њ

њекња – ових дана, пре неколико
 дана
њокалица – њушка
њува – луња, хода без циља
њурав – ћутљив, туњав

И

изакан – истрошен
изкоколил – исколачио очи
ишка – тера кокошке
ишаран – сналажљив, промућуран

К

кавтор – врста пећи, фуруна од
 плеха
какалашка–окруњен клип
 кукуруза
кал – благо
клобук – мехур
корубина – издубљено дрво
кондура – врста женске ципеле

Љ

љочка – бара
љуљћа – колевка за бебе
љосне – падне

Н

набеден – оклеветан
наблаг – у сласт
нагмезди – угодно седне
наоди – налази, при руци
напица – греје се, сунча се
напудил – најурио га, отерао га
надзрта – навирује, вири

О

облекло – одевни предмети
ојмал – покуњео, није му ни до
 чега
омита – рашчишћава
оправан – сналажљив, бистар,
 промућуран
отуши – врати му мило за драго
одзрта – осврће се, гледа око
 себе

П

пакос – ремећење реда, наношење штете
патерице – други дан славе
пестује – негује, гаји, води рачуна
пикљав – мали, неугледан
поди – испод
покара – понуди, позива
подпира – придржава, подупире

С

серт – нервозан, сводљив
семка – порекло, гени
скапано – покварило се, иструлело
скоклне – изненада задеси
смуца – лута, скита, луња
срчано – брзо, хитно без оклевања

Ћ

ћев – воља, жеља
ћелеме – незрео, недорастао
ћесер – врста чекића
ћипеч – превруће
ћорлук – инат, пркос

Ч

чабрњак – мотка
чавчаг – посуда за млеко
чапкање – бацање по води
чољав – сакат, без прстију
чулумка – чворуга

Џ

џаба – бесплатно
џумле – сви заједно

Р

разбира – разуме, схвата
размине – мимоиђе
разокав – разрок
рипа – скаче
ромче – бучно жваће тврд јестиви предмет
рукатка – земљани суд са дршком

Т

тавра – мода
тепање – туча, батине
тлакана – део куће за чување и сушење сена
тугав – несналажљив, трапав
тува – ту, на том месту

У

убавенко – лепа особа
угаџа – чини по вољи
уљопан – упрљан
умргује – прави гримасе
утркаља – котрља се

Ц

цаџурка – врста бундеве
цврка – неартикулисано виче
цивун – предмет цевастог облика
црга – поњава

Ш

шантргав – несиметричан
шашка – стабљика кукуруза
шија – врат
штрк – рода
шушпа – паприка
штукло – нестало без трага

У пиротском говору се јављају речи из арапског, француског, турског, шпанског и италијанског језика.

Катарина Младеновић

Говорило се некад

Седења

Јесени, ка се поприврше работе, ка понамалеје дџн и ноч постане голема, за сви се стџвињало, а за жене се сџвињало, чекале су ђи триста работе. Требало је да се спрема за ткање, да се преде основа за потђе, да се плету влџене дреје и чорапци за деца и мужје и разне драњулије за дар за девојђу.

И тека, ка се повечера, дигне се вечерата и ако се иде негде на седења, запале венер и муж и жена отиду у село при некоји сас који си живују. Ако ли неје, ако при њи дооде на седења, жената попрекрије одровети, поизмете собуту и тури на шпоретат да се варе компири, или у релну да се печу. Ако је това на мањк, они туре да се варе класове и моруза. Мужат отиде у зевник и наточи у чајник меку ређијицу и тура на шпоретат да се греје. И нема, нема и залају пцетата, почну да окају, седну на тронуше и женете почну да намешту својак влну на кудељете, вржу и почну да преду. Ако плету, седну поблиза до ламбуту, ако преду, сврту малко ламбуту да помалко троши гас. Ако имају девојђу, и њој дојде некоја друшка на седења, јербо су се оне веч додумале још док су биле у шетњу и казале су на момчетијата куде че буду на седења. И тиће почну пцетата да лају, девојчетијата излезну да ђи преваре и да ђи уведу у собу.

Момчетијата орате сас мужјети, давају им цигаре да пуше, домаћинаг и њим сипе од грејануту. Момчетијата задиркују девојчетијата, узимају им клубетијата, изврчују им иглете, маћете се подсмилкују. Девојчетијата почну и да поју, придруже им се и момчетијата, али и маћете и мужјети. Старити си разотиду, а девојчетијата си остану још малко да си поработе, али неје због това, него да си ђи испрате момчетијата, а оваја што си је дома она излезне да га преварди од кучето и да га испрати.

И така су ишли једн при другог, целу јесен, зиму и у рану пролет, док је још била ноч поголема од дџн.

Веровање и обичаји

Бъдња вечер

На бъдњи дън се иде да се сече бъдњак. За бъдњак се избере некоја церичка. Бъдњакат се увечер сасече и изгори. За вечеру се омеси погача у коју се тури пара, брстина, зрно васуљ.

Наземи се простре слама, преко њу се тури чаршав или некој прекривач и на њега се натура једење и ти: вочће, посан васуљ, посне паприће, зељаник, васуљица и на крај се троше ореси. Кад се све натура, седа се на сламуту и чека да се подели кравајат и види при куга че кво да се падне. Почне да се вечера. Кад се заврши сас вечеру, сабере се једењето, а сламата си остане, па се збира јутре. И кад се сабере носи се да се пали под родна дрва.

На покладе су се вртеле олалије. Олалије су праене од расово дрво и у расовуту се нагъете слама, и увечер се излезне на крстопутине, запале се олалијете и врту се. Вечерује се налагана баница и ламка се јајце. А после се пали конџат на који је висело јајцето и нарича се на којег старца који је привремил за мречку да се види да ли че умре или че живи још.

Младенци

На младенци се иде при млади који су се лани узели и носе им се поклони. А свака кућа је месила кравајци који су се звали младенчичи. Они се намажу сас мед или растворен шићер у воду и деца разносе по комшилџк. А јутрам рано, поголемата деца иду у врбицу, наберу прутје врбови и шибају башту, маћу, деду, бабу и орате: „Жилава врба, весела година“, а това све да љи не боли грбина.

Веровало се а и дънъс се верује

- Кад некоме мачка прејде пут – че га бије малер.
- Ако те некој пита „куде чидеш“ – че те бије малер.

- Ако некој растури на ластавицу гнездо – че му умре маћа.
- Ако некој оди с једну ногу бос – че му криве јаганци, ил че му умре маћа.
- Звезде се не броје – че ти порасту браднице по руће.
- Не мете се покре неког – че га заметеш, нема се жени.
- Деца не требе да једу семће – нема да знају рачун ка појду у школу.
- Ако игра око – лево на добро, десно на лоше
- Ако неког срби длан – леви че узима, десни че дава.
- Леб се не оставља на горњуту коричку.
- Овце се не броје 1,2,3... него 100, 200, 300..

Сънови

- Ако сањујеш јајца, ореси, месо – че јадујеш.
- Ако сањујеш говеда – невоља.
- Бистру воду – болка.
- Мутну воду – добро че се деси.
- Ако у сњн појеш – че ровеш.
- Ако ровеш – че се радујеш.
- Ако сањујеш челе – че добијеш богиње.
- Орање – смрт.

Када сам прочитао ову књигу, покушао сам да себи прикажем једну слику времена у којем су наши преци живели. Она ме је подстакла да потражим још пар таквих књига .Тема је била баш занимљива и срећан сам што ћемо сви поделити знање и искуство. Желим да очувамо традицију наших предака и наше знање пренесемо и на будућа поколења.

Бадемов Ћорђе

Љубавне песме пиротског краја

По бројности и поетским вредностима љубавне песме заузимају прво место. Љубав је основно и најјаче људско осећање а ове песме имају неколико мотива који се понављају. То су телесна и душевна лепота (посебно лепота жене), изјављивање љубави, чежња и несрећна љубав.

Опевају однос између двоје младих, мајке и детета, сестре и брата, догађаје који су врхунац радости и среће (рођење, женидба и удаја) или пак

туга (смрт ближњег). Љубавна песма је настала у конкретним околностима па је зато израз времена, друштвених и породичних односа. Њих углавном певају млади људи и то у свакој прилици: на скуповима, славама, свадбама, седенћама, за време домаћих и пољских радова, при игри и забави. Оне нису везане ни за какав обред или обичај, широко су распрострањене и певају о љубави у свим њеним односима и видовима. У њима је све једноставно и природно. Љубавна осећања су изражена директно, у духу схватања патријархалног човека, најчешће посредно, кроз персонификације и слике из живота и природе, из света биљака и животиња. Често су духовите и враголасте, али покатакд болне и потресне (туга због расстанка, бол због неостварене љубави). Љубав је само наговештена, само се наслућује.

Лезик је једноставан као што једноставно и казивање о љубави. Он је пун прелепих и богатих описа, епитета, поређења, метафора и хипербола. У њима нема елемената градског живота, већ су све скоро везане за сеоску средину и земљораднички начин живота. Кратке су, упрошћених садржаја и једноставних мелодија, па се лако памте и брзо шире. Своје мотиве често позајмљују другим врстама. Љубав се исказивала са мало речи и стидљиво, или богато, раскошно, с пуно међусобне хвале оних који се воле.

Једна од најлепших песама је песма „Клето да си моје бело лице” коју је аутор преузео из збирке Животе Јоцића „Ђул девојче” (Ниш, 1979). У прва три стиха песма опева прелепу девојку пред удајом, чија је судбина неизвесна. Она се радује удаји за младог момка, драгог срцу. У другом делу опеван је мотив удаје за старог човека, добро познат у нашој српској поезији.

Новица Живковић из Пирота у књизи „Ој девојче” из 1968. године, у љубавној песми „Анђица и Јова” говори о љубави момка и девојке, начину удварања и испољавања љубави Јове према Анђици. То је њихов обрачун љубавних речи и љубавних претњи као и одговори на њих.

Песма „Здрава се Стана поболе” је преузета од Владимира М. Николића из Лужнице (Београд, 1910). Она говори о неузвраћеној љубави девојке Стане према Николи. Њена болест је непозната и нема лека.

У песми „Девојка је босиљак сејала” Светлане Младеновић из Пирота једна се девојка моли за срећу момка кога је јако волела и желела за њега све најбоље. Песма „Ој девојче” узета је из Пиротског зборника број 1 (1968) Новице Живковића, Народна љубавна лирика из пиротског краја. Говори о љубави девојке према момку о томе како јој је купио леп поклон који је она јако волела да носи.

Многе песме казују да је лакши и угоднији живот у оним приликама био могућ само пре женидбе и удадбе. Невеста често жали за девовањем. Тада је она била код мајке и оца, међу браћом и сестрама, безбрижна и слободна колико се то тада могло бити. А после женидбе и удадбе најчешће су настајали одиста мрачни дани, нарочито за невесту. У страниј средини, она је увек стављана на тешку пробу, излагана највећим напорима, а највише увреда је примала од свекрве. Сем тога је вољени младић често морао да иде у рат, на дуже време, можда и да се не врати. Због тога је морала сама да се стара о деци. Мајке се више помињу у песмама због тога што је то време рата па су деца често јако рано остајала без оца.

Песме се међусобно разликују по темама, мотивима, осећањима и мелодији. Говоре о радости љубавних састанака, о тузи болу оних који су растављени па чак о љутњи и гневу остављених. Осећања се некад не испољавају директно већ кроз неке разговоре са птицама, члановима породице, водом или цвећем. Веровали су да босиљак одржава љубав па су се девојке њиме украшавале. На венчањима је било важно гледање кроз венац направљен од босиљка. Невен доноси невеста свом мужу да би за њом венуо и само њу волео. Певају о јечму, дуњама, ружама и свему у чему налазе инспирацију и мотив. Свака реч је пажљиво одабрана и носи своју поруку и значење, пуна је љубави и нежности према драгој особи. Неке од тих песама су јако кратке али је и у њима на прави начин исказано осећање љубави и чежње. Песме углавном певају девојке, и њима преносе разне љубавне поруке. Некад су то надахнуте љубављу а понекад су и клетве због неузвраћене или пркоцкане љубави. Свака песма је искрена и исказана из срца и душе особе која је говори.

Разни догађаји и обичаји из прошлости данас се не могу видети ни доживети на тај начин. Многи су људи били неписмени али само њихове песме говоре колико су били интелигентни, осетљиви и пажљиви. Колико су се међусобно волели, помагали и дружили. Правили су игранке, седењеке и на њима певали и причали. Ту су се упознавали и заљубљивали међусобно. Рађала се пријатељства али и велике љубави. Многе песме овог краја су и заборављене, неке се још препричавају међу људима али је огроман број записан у разним књигама и забелешкама и чува се од заборава.

Љубавне песме пиротског краја трају дуго и трајаће захваљујући њиховој лепоти и разноврсности. Лако се памте и дуго певају. Овај крај има богату историју и богату културну ризницу коју морамо још да онављамо и чувамо.

Исидора Ђорђевић

Слава

Слава – Породично име

Ентологија још увек није дала прави одговор о пореклу славе, иако су се крсним именом бавили многи истраживаши и научници. Једна група научника, попут Р. Грујића и В. Чајкановића сматра да је слава српски народно-црквени обичај као сећање на покојне претке и на прве хришћане у породици.

Друга група научника сматра да порекло крсног имена треба тражити још у претхришћанском периоду у време многобожачких веровања. Зато је Свети Сава, први српски архиепископ, дао идеју да се крсна слава обележава као успомена на свеца под чијом је заштитом породица примила хришћанство. Циљ реформатора Свети Саве био је да се крсно име упути ка кући појединаца који жели празновање „Светог“. Да то буде дан весеља, а не људских грубости.

Вук Караџић је у „Речнику“ код речи крсно име записао: „ Сваки Србин има по један дан у години, кога он слави, и то се зове крсно име, свето и благ дан“. Понајвише славе Никољ дан, Јовањ дан, Ђурђев дан, Аранђелов дан, итд. И то се не мења него остаје од колена на колена. Тачан датум када је први пут поменута реч „ слава“ био је 15. август 1018. године. Слава је била везана за земљу а тек касније постала заштитник породице, братства или племена. Слава се задржавала и преносила с колена наколено мушких потомака. Тако се чувала успомена на претке, иако је крсна слава празник весеља – за здравље и напредак чланова породице и домаћинства.

Анђела Николић

Клетве пиротског краја

Клетве постоје од када је света и века у сваком језику, али мислим да нигде нису толико тешке као у Србији , поготово у пиротском крају. За клетве неки мисле да су бацање црне магије, а ја мислим да је то празно сујеверје и да су то женске псовке. Жене користе клетве када се свађају или

кад су љуте и кивне на некога па га проклињу. Нису жене једине које користе клетве, и мушкарци куну, само што је то много ређе. Неке клетве су настале преправљањем неких народних изрека, псовки и поређења, а неке су измишљене у тренутку беса када свашта пада на памет људима. Као што бајке почињу са "Било једном..." или "Једном давно...", тако већина клетви почиње са "Да Бог да...", "Ако ти је...", "Да ти...". Док се у другом делу истиче чиме ће неко бити кажњен. Казне се односе на психички и физички губитак или на нечију смрт. У клетве се верује у зависности од типа особе. Мушкарци мање верују у клетве мада се више од жена плаше најтежих клетви. Најтежа је родитељска клетва и готово не постоји човек који је се не плаши и зато већина њих избегава да дубоко повреди родитеље и заслужи клетву. Од већине клетви из других крајева пиротске клетве су интересантије због дијалекта.

Тамо где је клетва начин комуникације тамо нема разума и разборитости. Клетве се данас углавном сматрају празноверјем, а празноверје се везује за прост народ.

Сматрам да без обзира што живимо у времену када се не придаје много значаја клетвама и сујеверју уопште, није добро икога клети, чак ни у шали. И немојте се смејати ако чујете неку причу у којој су клетве сметале неким људима, јер људи, као слаба бића, често немају рационална објашњења за многе ствари у које верују или не верују. А човеку се повремено догађају мучне и тешке ситуације, па живот не може посматрати само у оквиру среће, те понекад показује слабости и тамо где се не би очекивале. И убеђен сам да се клетва увек окрене против онога који ју је изговорио, јер како изрека каже: „Ко другоме јаму копа сам у њу упада.“ или још боље како гласи клетва: „Кој клне, себе си клне.“

Неке од клетви пиротског краја

- Ако л'жеш да Бог да се ко жеравица мучиш, и глас да изгубиш и видело не видиш а ако ја л'жем нека мене стигне (то је и клетва и заклињање). (Паклештица).
- Але, црвје ви изели што ми упропастисте градинкуту. (Велика Лукања).
- Бог да жали лебацат што сам ти давала. (Гњилан, Пирот).
- Бог да те убије што бесниш ко бесно куче. (Јеловница).
- Боже, мили, има ли те негде или те нема, овуј алу да накажеш. (Нисор, Пирот).
- Вечна мука да те изеде. (Паклештица).
- Глас да изгубиш, па с прсти да оратиш, да Бог даде. (Барје Чифлик).

- Господ те убил. (Прсијан).
- Да Бог да – нигде свртиште немаш (Суково);
- Плик на језик да му се дигне па да не може ни да једе ни да орати (Пирот);
- Душу у зуби носиш, по путови да се влачиш, мир да не најдеш (Брлог).
- Да Бог да те – змија за језик изело (Гњилан);
- Чавће главу прокљуцале (Завој);
- Да Бог даде да се дома не свртиш. По цел свет да идеш, с тојагу да просиш, деца не видиш, жену да не помиљуеш и не чујеш. (Камик).
- Да Бог даде да се утенчиш, па да се оковеш на овија свет, па не мож душу да испустиш. (Петровац).
- Да га Бог још повише заврже у мозакат, па још по да не разбира. (Рсовци).
- Да даде Бог да краднеш, па с крадено да се раниш. (Држина, Присјан).
- Гром да громне, трес да тресне, тер да удари. (Рсовци).
- Гром да те тресне, па да те у место остави. (Дојкинци).
- Гром те спалил из ведро небо. (Понор, Велики Суводол).
- Да ти се дигне гмуце големо колко кокошкату што си ми ђу украл. (Срећковац).
- Да ти се ст'вни, па да ти се никад не с'вне, да Бог да. (Држина).
- Ега те згрчи па да не мрднеш. (Камик).
- Ега ти се кожата изврнула наопако. (Камик).
- Ега ти се смркло пред очи. (Присјан).
- Зашто ми дете бијете? Руће ви отпадле, очи ви испадле, и да не видите бело видело. (Паклештица).
- Име ти се не чуло. (Пирот).
- Змије те у срце изеле. (Паклештица).
- Змије очи да ти испију. (Пирот).
- Кој л'же, с лжљу да се рани. (Војнеговац).
- Кој мене мисли лоше, да га стигне полоше. (Велики Суводол).
- Колко ми зло напраји, како ли те земља држи, што се не отвори живу да те прогзне. (Јалботина).
- Лебац ти се угорчало. (Велика Лукања).
- Нође да – прећинеш (Пирот); си претрошиш (Чиниглавци); си претрошиш до колена. (Паклештица).

Филип Ристић

INTRODUCTION

In relation to the public bidding of the municipality Pirot for financing projects for realization of Local plan of campaign for children of Pirot for 2012, The teachers association “LOGOS” realized the project “European Pirot dialect”

By the project we wanted to promote: the speech of Pirot area, cultural, anthro–geographic, ethnographic and other values.

The product of the project is a brochure A5 form with 40 pages, which will be used as a didactic means, “book” of social studies of Pirot and its surroundings, as well as a promotion material.

A language lives as long as people use it

In contemporary society it is difficult to describe if you want to be different. Although we try to resist environmental influence, we often fail to succeed.

There are about 7000 languages in the world, but 96% of the existing languages is spoken by only 4% of population, and 96% of population speaks only 4% of the existing languages. By number of speakers, it is not English, as many people think, but Mandarine Chinese, the second is Spanish and English occupies the third position. Small languages hardly survive and it is supposed that a half of today languages will have disappeared by 2100.

Not only is money necessary for preserving a language and its saving from extinction, but also a goodwill and love for one’s mother tongue or dialect, no matter how much it differs from standard or sounds modern as American English. And just the American speech differs more from British English than our Prizren–Timok (and in it Pirot dialect) from standard Serbian. The thing that we neglected mother’s tongue culture lead us to understand American movies and Spanish soap operas without title, but we need translation for many Serbian words. The Speakers of Sumadija–Vojvodina speech even asked for translation for home movie Zona of Zamfir and showed off that the speech is strange.

Native language is advocate of tradition and value, not only means of communication. Although some things haven’t been produced the words for them will exist as long as we mention them as something our ancestors had

used. Our language tells to other something about us. The people who speak the same language feel they belong to the same group. Unfortunately, even six jeopardized languages are spoken in Serbia and therefore they are in the Atlas of jeopardized languages.

It is possible to revitalize a language by love of its speakers. Hebrew was a dead language in the beginning of 19th century, and today it is spoken by six million people. We love our language by using its words, not funny and artificial borrowings. Why should we be embarrassed by wearing amrela, eat manga, orate or okati somebody (Compare English umbrella, French manger, Italian oratore and the name of case for calling vocative). So, learn foreign languages, but nourish and love your own one.

Olivera Velickovic Lilic,

Serbian Language and literature teacher.

AUTHOR OF THE TEXT: „Sanskrit and Pirot dialect and and toponimy of Pirot area”, Dragan Nikolic , graduated geographer(Economy school Pirot and PS “8th September” Pirot)

Related to the survey conducted by my students and myself for publication “European Pirot dialect”, we often found the concepts “ethnography” and “ethnology”. By classical division, ethnography denotes the process of collecting data, as well as writing them down. Ethnology (from Greek words ἔθνος = people + γράφειν = to write) is the science describing and studying material and spiritual culture (life, customs, believes atc) of a nation, and we, people from Pirot, think that we can share language, culture, customs and music with the European family of nations (EU).

Most of material for publication was found in home department of the library in Pirot, as well as elder people from Pirot, who reminded us to very old words used in Pirot dialect, and some of them are of Arabian, Latin and French origin. The oldest words used today in Pirot are of a very old language Sanskrit origin.

Sanskrit (sam “together” and krta “put”, meaning: (“put together, constructed, well or completely formed;) is the language of he earliest Indian literature, having an important role in Hinduism and being classical language of .It probably originates from 1200 BC, the oldest from which modern Indian languages were derived Hindu, Urdu, Bengali...In this publication we present part of the words similar to Pirot dialect.Besides Classic, there is so called Vedic Sanskrit in which four holy Hindu Vedas were written.

We people from Pirot are proud of the word “opanak” (peasant shoe), which originates from “UPANAH”.

Ak, akati – (in Pirot it is said: akati–move in curves)

agni-dža – born from fire(in Pirot it is said:Agna–my granny’s name)

añučina – unuk(a) – grandson(daughter)

Añč, añčati – bend,line,twist curve,wander

Apatrapā – shyness, clumsiness (in Pirot trapav)

āp, āpnoti – reach,catch (in Pirot ape – bite)

Aramgam, aramgamati – help (in Pirot argace–persons helping in fields)

artha-njūna – poor (in Pirot:njunjav – unable to cope with)

Arhat – meritorious, titled, honoured (in Pirot aran–honest)

Piñdž, pinkte – decorate, beautify (in Pirot:picnuti se)

Ābhā, ābhāti – shine, glitter (in Pirot:ubav– beautiful)

Ambaṣṭhah – people mentioned in Mahabharata (in Pirot:basta – father)

Ārčh, ārčchati – to find oneself in trouble, suffer damage (in Pirot:arciti – spend)

Ālāpah – talking, conversation

Ālāpanam – talking to someone, having conversation (in Pirot alapaca – talkative, gossip woman – by time got negative connotation)

Āsedhah – prison (in Pirot: apsa – prison)

Belćim – (Arabian, Persian) – (in Pirot: maybe, possibly)

Itjā; ita – walking, going;gone (in Pirot: It – in anger as go away)

idžjah – teacher, deity..., **idžjā** sacrifice, offer to Gods or ancestors... words origination from the verb jadž, jadžati – adore, honour, dedicate,sacrifice (in Pirot: part of a hoese where hearth is, was called iža (a place where flame burns))

in, inoti – overrule, make pressure, persuade, strenghten, encourage, force (in Pirot:inatiti se – obstinate)

ira – kšīra – whose milk or juice refreshes (rakija – brandy)

Udždžh, udždžhad – (of the verb hā, džahāti – leave) – abandon, give up, empty in Pirot: zdīvnuti – escape)

Uravitam – a person with holy lace. Pavit is a long Rambler in woods along trees. White vine because of its white flowers

Upānat (f, root: **upānah**, prefix: **upa** and the verb: **nah, nahjati** – fasten, tie,take on) opanak (peasant shoe fastened with laces)

Rtam, in Rg veda meaning: order, truth, universal law In Pirot area shepards move sheep with r,r,r, – determining rhythm and direction)

Rč – reč – word

Rdžra (Of the verb: **rañdž, radžati** – be coloured, red (in Pirot: rdzav red haired, tanned)

Kamsakah – any dish made of metal (kasika – table spoon)

Kširam milk, juice of herbs – sira (must)

Kšur, kšurati scratch, peel, dig (suriti – scald)

Words and toponimes in Pirot area old about 2000 years

Arbinje **Strict wildlife reserve “Smrce”** (Spruces) , marked off for the most preserved and most beautiful spruce woods in Stara planina and Serbia in general. And for that remote area we Pirot men preserved latin roots Arbor (Latin – tree), Arbustus (Lat. – planted with trees)

Kostur, a willage near Pirot, by Greek name for beever (Gr. Κάστορας) and Greek name for castle (Gr. Κάστρο)

Trovare (Italian) find out, explore, reveal (In Pirot Nemoj da se “istrovis” – don’t get lost)

Oratio (Latin) – speech, language, fluence. In Pirot for someone who talked something – oratil je)

Orator (Latin) – speaker, delegate... **Oratorie** – of orator

Oratorius – of orator

Onode, universal verb (like get)

Palavra (f) who speaks a lot (in Pirot also palavra)

Mangiare (Italian) eat in Pirot „mandza“ in speech for food, „ajde da mandzamo’ –let’s eat, for choosy person „mandzija“

Literature: Dragan Nikolic, graduated geographer „Unpublished papers on Ethnography“

AUTHOR OF THE TEXT: “Pirot speech” Aleksic Teodora, (PS “8. September Pirot

Pirot speech belongs to Timok–Luznica speech zone. Together with the other zones of South–east Serbia it belongs to Prizren–Timok speech, the most archaic group of stokavski dialect of Serbian area. We will mention only several characteristics: the accent is expiratory, without opposition in quantity and quality, lack of Jotovanje (phonetic change), vowel reduction, consonant f substituted by v. One of the most marked characteristics of the speech is change of k,g into ć đ in front of the front vowels a,i. Maybe the most important feature of Pirot speech

is the appearance of č dž for Old Slavic tj,dj. General case takes the function of all subordinate cases, with prepositions. The speech on the territory of municipality Pirot was studied by B. Teodorov, Olaf Brok, Aleksandar Belic. All those interested in Pirot speech could be introduced to many features of this interesting speech in more details by reading literature of Dragoljub Zlatkovic and using dictionaries of Pirot speech of Novica Zivkovic and Tomislav G. Panajotovic.

AUTHOR OF THE TEXT: “Pirot speech” Tijana Jovanovic, (PS “8. September Pirot

Speeches of South-east Serbia are considered well studied comparing to other Serbian speeches, and they have been scientifically interesting for more than a century. Bibliography of papers, from dictionaries to random notes, consists of more than 600 items. They are represented in general Slavic and General Karpati atlas of dialects, and related to Serbian language atlas, they belong to the more processed puncts.

Pirot, inspite of having interesting speech, multi interesting also for linguists, but maybe more for ethnologists, historians, geographers, still haven't got its monography about speech og Pirot. Fortunately, some written monuments from its past were preserved, not so remote, but not less valuable, which gives possibilities for studying. The most recent one, the most modest, and due to that the least filologically studied, is little Rista's notebook of 1854. The second one is notebook of Nis metropolitan (1834–1872). The most interesting paper of filology is “Selected words” of Kiril Zivkovic, head monk of Temska Monastery of 1764.

In vowel system of Pirot speech a semi-vowel ъ (jar) has been preserved, vowel r and l (zlt – instead of zut–yellow). Old Slavic vowel jat was replaced by vowel e in every position (neje instead of nije – not). Vowel change is usual. We have a → e or o, e → a, i → a,e, o → a,u, u → e,o. Movable vowels in the end of the words, especially pronouns and prepositions. Consonant h is not in use (leb instead hleb – bread), instead of it consonants v,j and k in the end of a word.. Consonant f → v. The consonant dz is in use in speech (no letter for it). The consonant l in the end of a word has not been changed (sol instead of so – salt)

Jotovanje (adding j in words after t,s,l → becoming Serbian č,š,lj) was not done, and group of sounds dj stayed the same (dojdem instead of dođem – come)

Palatalization of the consonants k,g in front of the vowels e and I and palatals j, lj, nj is usual. K → ć in front of e,i (ruće instead of ruke ‘ hands), g → đ (nođe instead of noge legs). Consonants ć and đ are replaced bz č and dž (noč instead of noć ‘ night). Replacement of sounds is also present. Pronoun

ta,to,ti,te in the end of a word, added to it is given function of article denoting gender, number and definition of a concept (deteto neutral gender singular –this child,the child – no articles in Serbian). The speech is simplified – only two cases of subject and object and vocative. Suffixes –e and –je for some male plural nouns are also characteristics of the speech, suffix –e in vocative.

Cases are formed of accusative and preposition.personal pronouns in dative for she there are 3 forms – nju,voj,vu (Sr. nju–her). Demonstrative pronouns are: ovija,tija,onija...tova (endings –ja,–va). Short and long forms of personal pronouns are doubled (men me instead mene or me – En – me.

Comparison of adjectives is formed by prefixes po– for comparative and naj– for superlative . There are local adverbs (belisvet – mnogo – many; dvaš – dva – two. Particle pa means opet (again), ne li means zar ne (question tag for everything). Prepositions are widely used to expres cases. There are less verb forms than in standard language – no infinitive (da +present*infinitive clause: poče da vika(present) – poče plakati (infinitive ; started to cry), future in the past and past verbal adverb. Different forms of modals and local and archaic imperatives.

Aorist (a verb tense used for recent past) is widely used 1st p.sing. no –h and 1st p. pl. instead of –smo –mo (sedoh, sedosmo– I,we have sat)Auxiliar verb is bi for all persons singular and plural. There is no change l → o in active verbal adjective (kopal–kopao – digged); also used in perfect and subjunctive with aux. bi for all persons (ja bi videl – ja bih video– I would see)

AUTHOR OF THE TEXT: “Pilot women characteristics” Ivana Delcev, (PS “8. September Pilot)

Each country or town differs by something, appearance, buildings, population. Population of a town differs by habits, appearance, ability etc.

Pilot is famous by Little town, kackavalj (a kind of cheddar cheese), and Pilot kilim (carpet). Inhabitants of Pilot are known as stingy. But Pilot women are not known only as stingy but trustworth, beauty, cleverness, work, honesty... and many other things.

They were described in songs and poems usually as Kata (short of Cathrin), with thin waist, red cheeks,nice as grapes,red as rose and apple, with a long dark hair, teeth like pearls ,lips like coins. They are also strong. They are „fitted“ as it should be to look at them constantly.

It is also said for them that they walk like fairies. If they were measured with gold they would even overmeasure it. They are hard–working, they know

how to dance and sing and they are honest. They have golden hands and they know to do everything. They are not choosy and they are very quiet. And men compete for them. The one who takes them into his house, they will make him happy. They know order and honesty and they are always helpful. They respect elderly people, and they teach younger ones virtues they were taught and still have them. There is a song about young Pirot woman complaining to her mother about difficulties in her husband's home being obliged to please everyone except herself.

AUTHOR OF THE TEXT: “National love poems of Pirot area” Katarina Golubovic, (PS “8. September Pirot)

Past of Pirot and its surroundings is not known sufficiently, especially until XV century, without giving certain data about existence and nourishing of national poetry. Time between XVI to XIX century is also very poor regarding giving reliable news about it. Until XIX century there were only several data directly talking about the existence of national poetry on the territory of Pirot and its surroundings, mostly related to the area of contemporary Bela Palanka. Most travel writers of XVI century mention colourful national garments of boys and girls, describing celebrations, girls' singing in dance. In book on travels of Marko Antun Pigafet of 1567, according to notes of P. Matkovic, they arrived towards Nis on 2. April 1567 to the place Dry Gorge... There they saw a lot of girls, most of them very beautiful, having leisure because it was Sunday, dancing and celebrating, but always asking for money. Three or four of them were competing in singing, rough and peasant singing holding hands. Slowly at the beginning, later faster, than jumping following their singing, being louder, and finally shouting. The dance and singing was wild and raw.

There is only one document known from XVII century, indicating possibility of live cheering and singing.

In XIX century until liberation from Turkish in 1887, there was only several data about existing of national songs. Milos Milisavljevic, a retired caldron maker from Podrinje district, brought, among the other, in his book “National songs”, several national songs also sung in Pirot: Oh, Stara Planina mountain and Grin hill lined, and song Young Perka fallen asleep, heard from a Jewish merchant from Pirot.

The names of Pirot musicians, the pipe players Cole and Kira from from 60-ties of 19. Century, among thousand names in Church book in Pirot (1834–1872).

After liberation from Turkish in 1887, significantly more proves on existing of national poetry were found, the first collection of national poems, and

we know more about it than any other ones. National song lived even in the hardest days of slavery, brought in merchants' bags and sold on famous Pirot fairs,

In 1879, a young Russian scientist Vladimir kocanovski noticed crying of women over dead people like in Russia. According to notifications of headquarter Captain St. Grujic, in 1880 people of Highlands Visok are saturated by traditions from Srebian past. There were gusle (a national string instrument) singing about Marko the prince.

After liberation in 1877, many clerks came here volunterely or by duty came to remote places of the County of Pirot, stimulated by patriotism and enightment, taking with them books of Serbian nationa poems, making guse and awaking lost spirit of Serbian glory and courage.

Through school and socializing of village they, by their singing and playing, formed numerosus but short lasting gusle schools through their pupils – singers on the territory of the county of Pirot, as it was shown in Mitar Vlahovic's researches. Although the singing brought aside, does not represent the mainstream of national poetry of Pirot, it has remained traces of its existence so far. Among the first teachers, there was a teacher from Dojkinici Aleksa Ristic, a former teacher from bela palanka. Many pupils and teachers traded his steps.

Luj Adamovic, a teacher in Pirot Gymnasium, wrote it down on his travel in stara Planina mountain, via Topli Dol, kopren, brlog and Rzana in July 1894. We also find certain data on national poetry in Pirot in the 80-ies of the XIX century in five letters, ie notes, sent to Sombor school news by a teacher of the primary school gavra pesic. In a series of interesting notices on material and culture backwardness of the town, especially primitive life, he turned in a little street and saw children playing. He was politively surprised recognizing pupils of primary school who were dancing and playing.

Under a strong influence of collection work of Vuk Karadzic, there was a certain number of delighted recorders on the territory of the county of Pirot. They left the heritage of 30 books with over 2000 national poems.

Among the songs of different contents, ony short love poems were given, which are the most beautiful and numerous.

AUTHOR OF THE TEXT: "ON Pirot speech" Katarina Mladenovic, (PS "8. September Pirot)

The basic characteristics of Pirot speech differenciating it from the standard one can be divided into two groups.

I Preserving of archaisms lost in standard language by time, proving that this speech belongs to Stokavski dialect II Sequence of new features, innovations, non-existing in Serbian, developed independently from the rest of Stokavski dialects, influenced by the other, neighbor languages. This is a short review of those features, to offer at least a superficial picture of its condition. A short dictionary of less familiar words follows:

Abr – poruka, glas in Serbian; message, news

Baldisal – premoren: exhausted

Vurnjak – a big bread baked in a brick oven

Grbina – ledja: back

Duvar – zid: wall

Suspa – paprika; pepper

There are Arabic, French, Turkish, Spanish and Italian words in Pirot speech' I used the books of Mialko Rasnicki of 1976 – 1978 written on Pirot speech.

Коришћена литегатура:

Речник сродних санскритских и српских речи – Бранислава Божиновић
Пиротски зборници (број 1–34),

Пироћанци – Томисла Г.Панајотовић,

Медаљони (приче о Пироћанцима) – Душан Панић

Беше некад, Пирот, Борисав Николић, 2005. год.

Необјављени материјал – Драган Николић, проф. географије

Википедија

Захваљујемо се на подршци и сарадњи:

Историјском архиву Пирот у Пироту,

Народна библиотека Пирот, завичајно одељење (г-ђи Нарциси Алексић)

Музеју Понишавља,

Ћилимарска задруга „Понишавље“ Пирот, (<http://www.ponisavlje.co.rs>)

Родитељима ученика који су писали за ову брошуру.

САДРЖАЈ	SRB.	ENG.
Увод (Author of the text: Оливера Величковић Лилић, дипл. филолог за српски језик и књижевност)	1	30
Језик живи док га људи користе (Author of the text: Оливера Величковић Лилић, дипл. филолог за српски језик и књижевност)	1	31
Санскритски и пиротски језик (Author of the text: Драган Николић, дипл. географ)	2-4	31-33
Речи и топоними у пиротском крају старе око 2.000 година (Author of the text: Драган Николић, дипл. географ)	5	33
Немачке речи у српском/пиротском језику (Author of the text: Драган Николић, дипл. географ)	5-9	33
Француске речи (галицизми) у српском/пиротском језику (Author of the text: Драган Николић, дипл. географ.)	10-11	33
Примери речи преузетих из грчког, чешког, руског и мађарског језика (Author of the text: Драган Николић, дипл. географ)	11	33
Пиротски говор / Pirot speech” (Author of the text: Алексић Теодора)	12	33-34
Говор пиротског краја /Pirot speech (Author of the text: Тијана Јовановић)	12-14	34-35
Особине Пироћанки / Pirot women characteristics (Author of the text: Ивана Делчев)	14-16	35-36
Народне љубавне песме пиротскога краја / National love poems of Pirot area, (Author of the text: Катарина Голубовић)	16-18	36-37
О неким пиротским речима / ON Pirot speech (Author of the text: Катарина Младеновић)	19-21	38
Говорило се некад (Author of the text: Бадемов Ћорђе)	22-24	
Љубавне песме пиротског краја (Author of the text: Исидора Ћорђевић)	24-26	
Слава (Author of the text: Анђела Николић)	27	
Клетве пиротског краја (Author of the text: Филип Ристић)	27-29	
Литература и захвалница на подршци и сарадњи	38	

Ауторка пројекта: Оливера Величковић Лилић

Аутори текстова:

Оливера Величковић Лилић, проф.српског језика и књижевности,
Драган Николић, дипл, географ.
Ученици основних школа из Пирота.

Сарадници на пројекту:

Људмила Јовановић, проф.енглеског језика, (Економска школа Пирот –
Пирот)
Наташа Николић, проф.разредне наставе (ОШ“Вук Караџић“–Пирот)
Наташа Станковић, секретар МО Слепи и слабовиди – Пирот.

Number of copies printed: 500 Page: 40, Децембар 2012.год.

Дизајн и фотографије: Драган Николић

Штампа:

Пи-прес, графичко издавачко друштво из Пирота / PI-PRESS D.O.O.

ИЗДАВАЧ:

Удружење просветних радника „ЛОГОС“–Пирот
The Teachers Association “LOGOS”–Pirrot
Адреса: Танаско Рајић 76, 18300 Пирот
Tel/fax: +381 (0) 10 319719; GSM: +381 (0) 63 84 61 529
СЕКРЕТАРИЈАТ ЛОГОС–а: logos@logos.org.rs
ПРОГРАМ ЗА ДЕЦУ: deca@logos.org.rs
ПРОГРАМ ЗА МЛАДЕ: mladi@logos.org.rs
ЕКОЛОШКИ ПРОГРАМ: ekologija@logos.org.rs
ПРАВНИ ТИМ: imampravo@logos.org.rs

www.logos.rs